Ο γραφίστας που έγραψε ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΠΑΧΗ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ
dsavopoulou@e-typos.com

«Η γραφιστική είναι σαν τον αέρα που αναπνέουμε και οι γραφίστες οι αφανείς ήρωες της τέχνης. Ο ρόλος της γραφιστικής είναι να περνάει απαρατήρητη, να προβάλλει το περιεχόμενό της χωρίς να προβάλλεται η ίδια».

Ενας τέτοιος αφανής εργάτης της τέχνης ήταν και ο γραφίστας **Αγγελος Σπαχής**, που συνέδεσε το όνομά του με διαφημίσεις κορυφαίων εταιριών, όπως του Παπαστράτου και του Κεράνη, που δημιούργησε το λογότυπο του «Ασσου», του «Old Navy», του «Νούμερο 6», του «Ρήγα», που έδωσε εικόνα στο «Αρωμα» και σε άλλα πακέτα που έγραψαν ιστορία, ενώ σχεδίασε και το έμβλημα του Ολυμπιακού, τον δαφνοστεφή έφηβο, που επιβιώνει 98 χρόνια μετά τη δημιουργία του το 1924!

Παράλληλα έβαλε την υπογραφή του σε πολλές τουριστικές αφίσες για την προβολή της Ελλάδας και στα μαντίλια της περίφημης **Μαρουλίνας**, που άνοιξε το μαγαζί της στη Μύκονο το 1954. Επίσης, ήταν ζωγράφος, σκηνογράφος, εικονογράφος, σκιτσογράφος. Σε αυτόν τον πολυσχιδή καλλιτέχνη, που έφυγε από τη ζωή σε ηλικία 57 ετών, είναι αφιερωμένη η μεγάλη έκθεση με τίτλο «Αγγελος Σπαχής 1903-1960», που διοργανώνει η Εθνική Βιβλιοθήκη, φέρνοντας έτσι στο φως το ευρύ έργο του αυτοδίδακτου αυτού καλλιτέχνη του Μεσοπολέμου, που έχει παραμείνει για 60 και πλέον χρόνια στην αφάνεια.

Ανέσυρε από τη λήθη

Με αυτά τα λόγια, περί γραφιστικής, μας συστήνει την έκθεση, που είναι αφιερωμένη στον μεγαλύτερο γραφίστα του 20ού αιώνα Αγγελο Σπαχή, ο διαπρεπής γιατρός και επιμελητής της, **Νίκος Π. Παΐσιος**. Για δεκατέσσερα χρόνια, έσκυψε με περίσσεια φροντίδα πάνω στο έργο του Αγγελου Σπαχή, για τον οποίο δεν υπάρχει ούτε λήμμα στη Βικιπαίδεια και το ανέσυρε από τη λήθη.

Η τυχαία συνάντησή του με τον διακεκριμένο καθηγητή, αρχιτέκτονα, πολεοδόμο και ιστορικό της Πολεοδομίας, **Αλέξανδρο Παπαγεωργίου-Βενετά**, στάθηκε καθοριστική για την υλοποίηση της έκθεσης, την οποία επιμελήθηκαν από κοινού μαζί με τις **Κωνσταντίνα Ντακόλια** και **Αθηνά Κυριακώδη**: «Συναντηθήκαμε στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Είναι ένας από τους σημαντικότερος μαθητές του **Πικιώνη**, με το έργο του οποίου ασχολούμαι», λέει ο Νίκος Π. Παΐσιος στον «Ε.Τ.» της Κυριακής και συνεχίζει: «Στην πορεία ανακάλυψα ότι ήταν και ανιψιός του Αγγελου Σπαχή και είχε κρατήσει όλα αυτά τα έργα που παρουσιάζονται στην έκθεση. Η συμβολή του είναι καθοριστική στην υλοποίησή της».

ΕΚΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΧΕΔΙΑ, ελαιογραφίες, μακέτες, βιβλία, διαφημίσεις, γελοιογραφίες, αντικείμενα, κατασκευές, φωτογραφίες

Ποια ήταν όμως η σπίθα που πυροδότησε τη θέληση του Νίκου Π. Παΐσιου, ώστε να ασχοληθεί με τον Αγγελο Σπαχή; «Το πολύ πρωτότυπο και πρωτοπόρο των εικονογραφικών του λύσεων», λέει ο ίδιος. Ανακάλυψε το έργο του στη «μνημειώδη και αξεπέραστη ακόμα στο είδος της έκθεση της Εθνικής Πινακοθήκης "Μεταμορφώσεις του μοντέρνου"» της **Αννας Καφέτση**, στην οποία και αφιερώνει το κείμενό του στον πολυτελή 400 σελίδων κατάλογο που συνοδεύει την έκθεση, τον οποίο επιμελήθηκε ο **Σταύρος Ζουμπουλάκης**, πρόεδρος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Κυβισμός

Η έκθεση παρουσιάζει ένα ευρύ μέρος του έργου του Σπαχή: Σχέδια, ελαιογραφίες, μακέτες, βιβλία, διαφημίσεις, γελοιογραφίες, αντικείμενα, κατασκευές, φωτογραφίες, που βέβαια έχουν περάσει και στον κατάλογο της έκθεσης.

Στα ζωγραφικά του έργα δεν δίστασε να πειραματιστεί κατά τα προστάγματα της τέχνης του

1.
Ο Αγγελος Σπαχής με τη Μαρία Κοζαδίνου-Σπαχή στην Υδρα, 1960. Συλλογή Αλέξανδρου Παπαγεωργίου-Βενετά.

2.
Μακέτα για τη διαφήμιση των τσιγάρων «Αρωμα» της καπνοβιομηχανίας Γ. Α. Κεράνης, δεκαετία '50, μολύβι, γκουάς και κολάζ σε χαρτόνι, 37,8 x 29,5 εκ. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, δωρεά Αλέξανδρου Παπαγεωργίου-Βενετά.

3.
Ημερολόγιον Καπνοβιομηχανίας «Εθνος» Γ. Α. Κεράνης Α.Ε., 1952, εκτύπωση σε χαρτί, 32,7 x 34 εκ. Συλλογή ΕΒΕ, δωρεά Νίκου Παΐσιου.

4.
Αφίσα του ΕΟΤ για το Λουτράκι.

5.
Honoré de Balzac, Ευγενία Γκραντέ, 1950, εκδ. Ν. Αλικιώτης & Υιοί. Συλλογή ΕΒΕ, δωρεά Νίκου Παΐσιου.

6.
Μακέτα για το πακέτο των τσιγάρων «Νούμερο 1» της καπνοβιομηχανίας Παπαστράτος, 1931-1932, εκτύπωση σε χαρτί. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, δωρεά Αλέξανδρου Παπαγεωργίου-Βενετά.

μοντερνισμού -κυρίως του κυβισμού- και να ενσωματώσει στα έργα του ένθετα υλικά.

Την έκθεση συνοδεύουν προσωπογραφίες του Σπαχή φιλοτεχνημένες από τους **Αλέκο Λεβίδη**, **Μιχάλη Μαδένη**, **Κωνσταντίνο Παπαμιχαλόπουλο** και **Ελεωνόρα Σταθοπούλου**, καθώς και αναπαράσταση κατασκευής, έργο του **Δημοσθένη Μπογιατζή**.

Επί 90 χρόνια

«Ο Αγγελος Σπαχής, ο μεγαλύτερος γραφίστας του 20ού αιώνα στην Ελλάδα, είναι σήμερα ολότελα και άδικα λησμονημένος», σημειώνει ο Σταύρος Ζουμπουλάκης. «Τον αγνοούν, με ελάχιστες τιμητικές εξαιρέσεις, ακόμη και εκείνοι από τους οποίους δεν θα το περίμενες (ζωγράφοι, σκηνογράφοι, γραφίστες, ιστορικοί της Τέχνης). Τον αγνοούμε, μα δεν ξέρω αν υπάρχει άλλος που τα έργα των χειρών του να είναι τόσο διαδεδομένα και τόσο οικεία σε όλους μας. Ποιος δεν έχει δει το λογότυπο του "Ασσου" της καπνοβιομηχανίας Παπαστράτος, το οποίο ο Σπαχής σχεδίασε το 1931 και το οποίο συνεχίζει να υπάρχει μέχρι σήμερα, αδιάκοπα επί ενενήντα χρόνια! Αλλά και ποιος από μας, καπνιστές και μη καπνιστές, γνωρίζει ότι σχεδιάστηκε από τον Σπαχή;

Θα προσθέσω ένα ακόμη ρητορικό ερώτημα: Πόσοι οπαδοί (ή αντίπαλοι) του Ολυμπιακού γνωρίζουν, άραγε, ότι το σήμα του σχεδιάστηκε από τον Αγγελο Σπαχή το 1924 ως λογότυπο αρχικά της εκδοτικής σειράς του περ. "Παντογνώστης", πριν γίνει τον επόμενο χρόνο έμβλημα της θρυλικής ομάδας;».

«Ο Αγγελος Σπαχής άσκησε μια τέχνη ανώνυμη, καθημερινή, εμπορική, εφήμερη, πολύ συχνά ανυπόγραφη, την τέχνη του διαφημιστικού σχεδίου, της αφίσας, του εμπορικού σήματος. Ασκησε μια τέχνη ταπεινή, αλλά στις καλύτερες στιγμές της με ύφος! Η μοίρα των δημιουργών αυτού του είδους είναι παράδοξη:

Τα έργα τους γίνονται πασίγνωστα, αλλά οι ίδιοι μένουν άγνωστοι. Πόσοι γνωρίζουν το όνομα εκείνου που σχεδίασε, εμπνεόμενος από το τρίτο κεφάλαιο της Γενέσεως, το καταπληκτικότερο σήμα του καιρού μας, το δαγκωμένο μήλο της Apple, που βρίσκεται καθημερινά μπροστά στα μάτια δισεκατομμυρίων ανθρώπων;».

«Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος αποφάσισε με την παρούσα έκθεση να τιμήσει τη μνήμη και το έργο του Αγγελου Σπαχή και να συμβάλει, όσο περνάει από το χέρι της, στην αποκατάσταση της θέσης του στην ιστορία της νεοελληνικής τέχνης του 20ού αιώνα και, κυρίως, στην ιστορία της νεοελληνικής γραφιστικής. Θεωρούμε ότι ανήκει στην αποστολή μας η ανάσυρση από την αφάνεια και η προβολή των άξιων αλλά άδικα ξεχασμένων δημιουργών», καταλήγει ο Σταύρος Ζουμπουλάκης. ■

ΕΝΑΣ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ

«Ο ΑΓΓΕΛΟΣ Σπαχής πέθανε σε έναν θάλαμο του "Ερυθρού Σταυρού" το μεσημέρι της Δευτέρας 19 Δεκεμβρίου 1960. Μετά τον θάνατό του, το έργο του βυθίστηκε γρήγορα στην αφάνεια. Αλλά γι' αυτό ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό και ο ίδιος. Οσο ζούσε, δεν ακούστηκαν ποτέ από τα χείλη του ρήματα της καυχήσεως και ποτέ δεν δοκίμασε να προβάλει τον εαυτό του, είτε γιατί του έλειπε η τυπική εκπαίδευση ενός καλλιτέχνη της εποχής του είτε γιατί δεν θέλησε, εξαιτίας της πολιτικής του δράσης και έκθεσης, να τραβήξει τα φώτα επάνω του - μπορεί και για τα δύο μαζί: ένας συνδυασμός πραγματικής ταπεινοσύνης και φόβου άγριας πολιτικής δίωξης», σημειώνει ο Νίκος Π. Παΐσιος.

Σε προσωπικό τόνο ο Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετάς επισημαίνει: «Τον Σπαχή τον εγνώρισα στα δέκα μου χρόνια, περί το 1943. Ηταν θείος μου εξ αγχιστείας, είχε παντρευθεί την αγαπημένη μου θεία, αδελφή της μητέρας μου, **Μαρία Κοζαδίνου**. Μας εκώριζε ακριβώς μία γενιά, εκείνος γεννημένος το 1903, εγώ το 1933, και έτσι δεν μπορώ να αναφερθώ -με ίδια γνώση- στη ζωή του και στη σταδιοδρομία του ως νέου καλλιτέχνου πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Εχω όμως αναμνήσεις προσωπικές και εντυπώσεις από το έργο του, από τα χρόνια κατά τα οποία συνυπήρξαμε -και συνυπήρξαμε πολύ αρμονικά- μεταξύ του πολέμου και του 1960, οπότε μας άφησε, πρόωρα, σε ηλικία 57 ετών».

Για το γεγονός ότι ήταν αυτοδίδακτος, επισημαίνει: «Ο Αγγελος Σπαχής ήταν, όπως ομολογούσε, "ασπούδαχτος" αλλά δεν το καυχιόταν. Αντιθέτως, με τη σεμνότητά του, αισθανόταν μια στενοχώρια, μια συντριβή που του προκαλούσε το γεγονός ότι οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες των γονέων του δεν του επέτρεψαν να σπουδάσει. Η διακριτική του αυτή συστολή πιστεύω ότι τον τιμά, είναι δηλωτική του ήθους του. Το ζωγραφικό του έργο είναι, σε ό,τι αφορά εις το πλήθος των πινάκων, περιορισμένο, αλλά υψηλής ποιότητος». ■

Info

«ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΠΑΧΗΣ 1903-1960»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ |
Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετάς, Ν.Π. Παΐσιος, Κωνσταντίνα Ντακόλια, Αθηνά Κυριακώδη

ΠΟΥ |
Εθνική Βιβλιοθήκη, αίθριο 4ου ορόφου. Κέντρο Πολιτισμού Ιδρυμα Σταύρος Νιάρχος

ΠΟΤΕ |
Εως τις 20/11/2022

ΩΡΑΡΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ:
Καθημερινά, 09.30 - 20.00

ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ | Είσοδος ελεύθερη για το κοινό

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ |
Σταύρος Ζουμπουλάκης